

METHODOLOGY OF FORMING SELF-DEVELOPMENT COMPETENCE OF FUTURE CHEMISTRY TEACHERS

Jo'rayev Xusniddin Maxammadaliyevich

Senior Lecturer, Department of Chemistry,

Fergana State University

Abstract

This article discusses the theoretical and pedagogical foundations, methodological framework, and experimental results of forming self-development competence among future chemistry teachers. The study examines the impact of competency-based approaches, reflective activities, independent learning, and innovative pedagogical technologies on professional development. Experimental findings indicate significant improvement in motivational, cognitive, and activity-related components of self-development competence among students.

Keywords: Chemistry education, future teacher, competence, self-development, reflection, pedagogical technologies, professional training.

Introduction

BO'LAJAK KIMYO O'QITUVCHILARINING O'ZINI-O'ZI RIVOJLANTIRISH KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Muallif: Jo'rayev Xusniddin Maxammadaliyevich

Farg'ona davlat universiteti Kimyo kafedrası katta oqituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo'lajak kimyo o'qituvchilarining o'zini-o'zi rivojlantirish kompetentligini shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari, metodik tizimi hamda tajriba-sinov ishlari natijalari yoritilgan. Tadqiqot davomida kompetensiyaviy yondashuv, refleksiv faoliyat, mustaqil ta'lim va innovatsion

pedagogik texnologiyalarning bo'lajak kimyo o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishiga ta'siri o'rganildi. Tajriba-sinov ishlari natijalari talabalarda o'zini-o'zi rivojlantirish kompetentligining motivatsion, kognitiv va faoliyat komponentlari sezilarli darajada rivojlanganligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: kimyo ta'limi, bo'lajak o'qituvchi, kompetentlik, o'zini-o'zi rivojlantirish, refleksiya, pedagogik texnologiyalar, kasbiy tayyorgarlik.

Kirish

Ta'lim tizimining modernizatsiyalashuvi va pedagog kadrlar tayyorlash sifatiga qo'yilayotgan yangi talablar bo'lajak o'qituvchilarning o'zini-o'zi rivojlantirish kompetentligini shakllantirishni dolzarb masalaga aylantirmoqda. Ayniqsa, kimyo fanini o'qitish jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning ilmiy dunyoqarashi, innovatsion fikrlashi hamda kasbiy mahoratini muntazam takomillashtirib borishi zarur.

O'zini-o'zi rivojlantirish kompetentligi shaxsning kasbiy va shaxsiy faoliyatini mustaqil ravishda tahlil qilish, mavjud imkoniyatlarini baholash, rivojlanish strategiyalarini belgilash va amalga oshirish qobiliyatini ifodalaydi. Zamonaviy kimyo o'qituvchisi nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki pedagogik faoliyatini doimiy ravishda takomillashtirib borishga tayyor bo'lishi kerak.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatli yondashuvlar tashkil etdi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- pedagogik kuzatuv;
- anketa va so'rovnomalar;
- suhbat;
- test sinovlari;
- tajriba-sinov ishlari;
- matematik-statistik tahlil.

Tadqiqot Farg'ona davlat universiteti hamda malaka oshirish tizimida tahsil olayotgan talabalarning ishtirokida amalga oshirildi. Tajribada 324 nafar respondent qatnashdi.

O‘zini-o‘zi rivojlantirish kompetentligining tarkibiy tuzilmasi quyidagi komponentlardan iborat deb belgilandi:

1. Motivatsion komponent

Kasbiy rivojlanishga bo‘lgan ehtiyoj, ichki motivatsiya va o‘z ustida ishlashga intilish.

2. Kognitiv komponent

Kimyo fani va pedagogika sohasidagi nazariy bilimlarni egallash hamda yangilab borish.

3. Faoliyat komponenti

Mustaqil ta‘lim, ilmiy-tadqiqot ishlari, pedagogik amaliyot va innovatsion metodlardan foydalanish.

4. Refleksiv komponent

O‘z faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirish qobiliyati.

Bo‘lajak kimyo o‘qituvchilarida o‘zini-o‘zi rivojlantirish kompetentligini shakllantirish metodikasi

Tadqiqot davomida quyidagi bosqichlardan iborat metodik model ishlab chiqildi:

Diagnostic bosqich

Talabalarning mavjud kompetentlik darajasini aniqlash maqsadida testlar, so‘rovnomalar va suhbatlar tashkil etildi.

Motivatsion-rivojlantiruvchi bosqich

Bu bosqichda:

- kasbiy rivojlanish treninglari;
- motivatsion seminarlar;
- "Mening kasbiy rivojlanish strategiyam" mavzusidagi loyihalar;
- kimyo fanining zamonaviy yutuqlariga bag‘ishlangan munozaralar o‘tkazildi.

Amaliy-faoliyat bosqichi

Talabalar:

- laboratoriya mashgʻulotlari;
- pedagogik amaliyot;
- ilmiy loyihalar;
- muammoli vaziyatlarni yechish;
- STEAM texnologiyalari asosidagi topshiriqlarni bajardilar.

Refleksiv-tahliliy bosqich

Talabalar tomonidan:

- refleksiv kundaliklar yuritildi;
- elektron portfolio yaratildi;
- oʻz-oʻzini baholash mezonlari ishlab chiqildi;
- faoliyat natijalari tahlil qilindi.

Tajriba-sinov ishlari natijalari

Tajriba-sinov ishlari 2022–2024-yillar davomida amalga oshirildi. Ishtirokchilar tajriba va nazorat guruhlariga ajratildi.

Tajriba boshidagi koʻrsatkichlar (%)

Daraja	Tajriba guruhi	Nazorat guruhi
Yuqori	18,7	19,1
Oʻrta	41,2	40,5
Past	40,1	40,4

Tajriba yakunidagi koʻrsatkichlar (%)

Daraja	Tajriba guruhi	Nazorat guruhi
Yuqori	47,9	24,6
Oʻrta	42,8	48,3
Past	9,3	27,1

Natijalar shuni koʻrsatdiki, ishlab chiqilgan metodika asosida tashkil etilgan taʼlim jarayonida talabalarning oʻzini-oʻzi rivojlantirish kompetentligining yuqori darajasi 29,2 foizga oshdi. Past darajadagi koʻrsatkichlar esa 30,8 foizga kamaydi.

Statistik tahlillar natijasida tajriba va nazorat guruhleri o'rtasidagi farqning ishonchliligi aniqlanib, metodikaning samaradorligi tasdiqlandi ($p < 0,05$).

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak kimyo o'qituvchilarida o'zini-o'zi rivojlantirish kompetentligini shakllantirish uchun faqat nazariy bilimlarni berish yetarli emas. Talabalarni mustaqil ta'lim faoliyatiga jalb etish, refleksiv faoliyatni tashkil etish, elektron portfoliodan foydalanish va ilmiy-tadqiqot ishlariga yo'naltirish muhim ahamiyatga ega.

Laboratoriya mashg'ulotlari davomida talabalarning eksperimental faoliyatga jalb qilinishi, pedagogik amaliyotda esa mustaqil dars ishlanmalarini yaratishi ularning kasbiy o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar va masofaviy ta'lim platformalaridan foydalanish o'z-o'zini rivojlantirish kompetentligining shakllanishini jadallashtirdi.

Xulosa

Bo'lajak kimyo o'qituvchilarining o'zini-o'zi rivojlantirish kompetentligini shakllantirish zamonaviy pedagogik ta'limning ustuvor vazifalaridan biridir. Tadqiqot natijalariga ko'ra:

1. O'zini-o'zi rivojlantirish kompetentligining motivatsion, kognitiv, faoliyat va refleksiv komponentlari aniqlandi.
2. Ushbu kompetentlikni shakllantirishga qaratilgan metodik model ishlab chiqildi.
3. Mustaqil ta'lim, refleksiv faoliyat, elektron portfolio va innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish samarali vosita ekanligi isbotlandi.
4. Tajriba-sinov natijalari metodikaning amaliy samaradorligini tasdiqladi.

Shu bois pedagogik oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak kimyo o'qituvchilarining o'zini-o'zi rivojlantirish kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan maxsus metodik tizimni joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zeer E.F. Competence-Based Approach in Professional Education. – Moscow: Akademiya, 2020.
2. Khutorskoy A.V. Key Competencies and Educational Standards. – Moscow, 2019.

3. Shadriqov V.D. Professional Competence Development Theory. – Moscow, 2021.
4. Muslimov N.A. Kasbiy kompetentlik va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2022.
5. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2021.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta’limni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
8. Juraev X.M. Bo‘lajak kimyo o‘qituvchilarining o‘z-o‘zini rivojlantirish kompetentligini shakllantirish metodikasi. – Farg‘ona, 2025.